

પ્રસ્તાવના.

પુરુષાર્થનું અગત્ય દર્શાવનારા કોઈ પણ પ્રસ્તાવનાની કવચિતજ જરૂર હોય, એમ અમે નીચે છીએ. એવની વૃદ્ધિ અને સૂચના પ્રકારના બુદ્ધિ જેમ કોઈ મનુષ્ય અજ્ઞાત હોતો નથી, તે ઉદ્યોગથી થતા ફાયદાથી પણ કવચિતજ કોઈ સચિત મનુષ્ય અજાણ્યો હશે. આ વાત સત્ય છે, છતાં મનુષ્યો જેમએ તેમલા ઉદ્યોગ પરાંજી જેવામાં વેચતા નથી. તેનાં કારણો સિન્ન સિન્ન હોય છે. દેસાક એકલા પ્રારબ્ધવાદીજ હોય છે, અને ઉપર ફળ પ્રાપ્તિનો આધાર છે, એકું તેઓ માનતા નથી. વળી બીજા દેસાક એવા હોય છે કે, જે ઉદ્યોગનેજ માનનારા અને પૂજનારા છે. પ્રારબ્ધ કર્મના અસ્તિત્વનો તેઓ સ્વીકાર કરતા નથી. અને યશના મનુષ્યોએ મૃદિ નિયમનો પૂર્ણ અવ

પ્રસ્તાવના.

પુરુષાર્થનું અગત્ય દર્શાવનારા કોઈ પણ ગ્રંથને પ્રસ્તાવનાની કવચિતજ જરૂર હોય, એમ અમે માનીએ છીએ. એકની વૃદ્ધિ અને સૂર્યના પ્રકાશના ગુણધી જેમ કોઈ મનુષ્ય અજ્ઞાત હોતો નથી, તેમ ઉદ્યોગથી થતા ફાયદાથી પણ કવચિતજ કોઈ સચિચાર મનુષ્ય અજાણ્યો હશે. આ વાત સત્ય છે, છતાં પણ મનુષ્યો જોખમે તેડલા ઉદ્યોગ પરંપરા જોવામાં આવતા નથી. તેનાં કારણો સિન્ન સિન્ન હોય છે. કેટલાક એકલા પ્રારબ્ધવાદીજ હોય છે, અને ઉદ્યોગ ઉપર કંઈ પ્રાપ્તિનો આધાર છે, એવું તેઓ માનતા નથી. વળી બીજા કેટલાક એવા હોય છે કે, જેઓ ઉદ્યોગનેજ માનનારા અને પૂજનારા છે. પ્રારબ્ધ યા કર્મના અસ્તિત્વનો તેઓ સ્વીકાર કરતા નથી. આ બંને પક્ષના મનુષ્યોએ સૃષ્ટિ નિયમનો પૂર્ણ અભ્યાસ

અમરિયાની રથીનિમાં રચ્ચનમાં પણ નદિ કારેકો
 તેથી કેવેલો દુરદાર થયો છે. તે ખગના રયોની આકુનિક
 કારે. કિથીનિ તાલિક દ્રષ્ટિથી કેવી મજાવી લેજ્જે, તે
 મુખ્ય કદીકમોદો ખારે રદુવા અને અમે નો કંઈજુલ પુહીમું
 મથાનામે, એ કાંઈ થયું છે, તે ઉદોગથી થયું છે કે જીભ
 તો તેને ફેરાથી ? એ-ઉદોગથીજ તેવી રથીનિ પ્રાપ્ત થઈ
 તની અરદોષ તેમ આ લયુ મથ વાંચીને તેજ રિશામાં તેવીજ
 થઈ કે કેવળનિના ઉદોગ કરવાની અમ્મર ચામક મિચેને અમે
 એ ઉદોગજામલુ કરીએ છીએ. હાજના જમાનામાં એરિ-
 ગયા છે, યાના રોય તે નિરૂતિવાને અવતરણીનેજ રહેશે
 કે સુધી, ઉતે. તેમજ જીભ ખંડના રોયથી પડાવ પાયા છે,
 રીધા પડેતેના રસાં પણ વિરોધ અવતરિના ખાતામાં ઉતરશે.
 વામ તરફ પણ એ અપાનની પો જમાનાના ભજને એકજથીને
 વચતની ફેલાવવામાં જરૂરી અને સમસાદાન મુધાસ્જા
 રસાં લાયકો નો, તેમજાનાં નામ અને તેમની પ્રજા-
 પડીજા એનાં તામ પૂરી પા ઉપરથી અવત પામતાં ન-
 રસાંમાં એ કરી.
 કે કોઈએ

પુરુષાર્થ સિદ્ધિ.

ઉપમઃ સાહસં ધૈર્યં બુદ્ધિઃ શક્તિઃ પરાક્રમઃ

વદેતે યત્ર વતેન્તે તત્ર દેવે સદાય કૃન્ ॥

અર્થ—હિંમત, સાહસ, ધૈર્ય, બુદ્ધિ, શક્તિ, અને પરાક્રમ એ છ વસ્તુ જ્યાં રહે છે; ત્યાં દેવનો સદાય છે એમ સમજવું.

આ જગત રૂપી મહા શાળામાં પ્રાણી મા-
નવને પ્રથમ ઉદ્યોગનું જ શિક્ષણ વ્યાપવામાં આવે છે.
અને ત્યારબાદ ઉદ્યોગનાં પ્રકાર અને તેના ફાયદા
જણાવવામાં આવે છે. એટલું જ નહિ પણ ઉદ્યોગ
ન કરવાથી અને નિરૂંઘની તથા પ્રમાદી રહેવાથી
કેટલી કેટલી હાની થાય છે, અને કેવી કેવી અવધ

ઉદ્યોગ વડેજ સર્વે મનવાંચીત રૂગ પ્રાપ્ત થશે, એ-
વા સંપૂર્ણ વિધાસથી તન, મન, અને વચનથી ક-
મર કરીને સર્વ કોઇ ઉદ્યમની સેવામાંજ અહો-
રાત્ર મરાયુલ રહે છે.

બાળક જન્મે છે ત્યારથી તેનાં હસ્ત પાદ્યદિ
સર્વે અવયવો ઉદ્યોગમય અને ઉદ્યોગ વ્યાપ્તજ દે-
ખાય છે, એટલું જ નહિ પણ, તેઓ ઉત્સાહ અને
ચપલતાથી બરેલા હોય તેવા પ્રત્યક્ષ દેખાય છે. તે
બાળક એક ક્ષણવાર પણ સ્થિરતા પૂર્વક નિરૂપમી
બેસી શકતો નથી. એની દૃષ્ટિ જે જે વસ્તુ પર પડે
છે; તે તે વસ્તુ તે તરત ઉપાડે છે, બુએ છે, ચાખે છે, સોંપ
સાથે પછાડે છે; અને તેના પાતાથી બનતો અનુભવ
મેળવે છે. તે નક્કર છે કે પાણી? કાળી છે કે ઘોળી?
સ્વાદિષ્ટ છે કે બેસ્વાદ છે? તે સમજું બાળવાનો તેના
પ્રયત્ન આપણે તેને નારાજ કર્યા વગર રોકી શકતા
નથી. હવે આ પ્રમાણે અનુભવ મેળવવાના કામ-
માંથી તે રાત્રી થયા કે તે બીજી વસ્તુના રૂપ, આ-

તાપ્તિમાંથી જિવાલ જે આજોજ નિપૂન નીવડે છે,
 કેમકે તેનું કારણ નેમની શારીરિક નબળાઈ છે. તેથી
 દબસાવે ઠંડાનું અસ્થિત્વ પણ બાધે હોય છે.
 હંદુનિવાના ભગવત્ત્વ બધા આજો. ધ્યાન થવા નાં
 વસ્તુથીનાં સંધાંતુ જે છે અતુલ્ય અને કિંવા શાંતિ
 વસ્તુઓ છે; તે ધ્યાનના વીર્ય અને હિંમત વગર
 વસ્તુઓ છે એ વાત સર્વને વિદિત છે. આપણે કદાચ
 અદિષ્ટી અવગણન કરીને તેા આપણને આતુષ પામે
 છો, આજોની વસ્તુઓ અને વૈદ્યોત્તમમાં હિંમત, હૈ-
 મત્તાદિ અને આજોજ સર્વવ્યાપક થઈ પડી રહેલા છે.
 તે એક વિદ્યાન રહે છે કે, આજો પાંચ વસ્તુઓ
 જે દિશકા એવડું રહિં છે તેટલું આજો દેશમાં
 જે તે રહિંજી નથી. આ વાત સર્વોત્તમ અને વિદ્યો-
 ઠં વર્તી છે, અને તેને પ્રવક્તા અતુલ્ય અવગણને
 તે સર્વને દર્શાવે પાવ છે, એક હિંમત થઈ વાતમાં જે
 જે કદાચ રહેલા છે, તે આપણને અજાણને આતુષ
 થઈને તે વિદ્યો, સૌંદર્ય અતુલ્ય, અને કદાચ

સ્થાન અને સંધેજની વાદ જુએ છે, દેવતાક કેવળી
 રાજે હીકું હશે, તેમ થયું, એમ ધારી બેસે છે. =
 રક્ષાક કેવળ ઉદ્ધોગનેજ માને છે. અને તેની સદાય-
 થી અહોનિશ કાર્ય સંકળતા કરે છે. દેવતાક નસી-
 બને મુખ્ય અને પુરુષાર્થને ગોણ માને છે. અને કે-
 રક્ષાક પુરુષાર્થને મુખ્ય ને નસીબને ગોણ માને છે.
 ઉદ્ધોગ અને પ્રારબ્ધના પ્રાબલ્યની સામસામી દલી-
 લોનો વિષય એટલો બધો ગદન છે કે તેના ફેરફાર
 કરવાનું કામ ધારીએ હીએ, તેહનું સહેલું નથી.
 પણ મહાત્મા પુરુષો આ વિષય સંબંધે જે નિશ્ચય
 ઉપર આવેલા છે, તે લક્ષ પૂર્વક બલી લીધા પછી
 આપણને સમજાયા વગર સહેલું નથી. કે જેઓ શક્ત
 નસીબ અગર પુરુષાર્થને એકનેજ માને છે. તેઓ જૈન
 ન આગમ પ્રમાણે જૂલેલા છે. કારણ કે પવિત્ર જૈન
 આગમમાં પુરુષાર્થને મુખ્ય અને અન્ય ચાર કારણો-
 ને ગોણ પર રાખેલાં છે. તમે કહેશો કે પાંચ કારણ
 માનવાની શી જરૂર છે? કારણ કે કોઈ પણ એક કા-

સ્થાન અને સંપેલની વાર લુએ છે, દેડલાક કેવળી મહા-
 રાજે દીકું દયો, તેમ થયું, એમ ધારી બેસે છે. કે-
 દલાક કેવળ ઉદોગનેજ માને છે, અને તેની સદાય-
 થી અદોનિશ કાર્ય સંકળના કરે છે. દેડલાક નસી-
 બને મુખ્ય અને પુરુષાર્થને ગોણ માને છે, અને કે-
 દલાક પુરુષાર્થને મુખ્ય ને નસીબને ગોણ માને છે.
 ઉદોગ અને પ્રારબ્ધતા પ્રાબલ્યની સામ સામી દલી-
 લોના વિષય એટલો બધો ગહન છે કે તેના ફટકા
 કરવાનું કામ ધારીએ હીએ, તેટલું સહેલું નથી.
 પણ મહાત્મા પુરુષો આ વિષય સંબંધે જે નિશ્ચય
 ઉપર આવેલા છે, તે લક્ષ પૂર્વક બલી લીધા પછી
 આપણને સમજાયા વગર રહેલું નથી. કે જોએ શકત
 નસીબ આગર પુરુષાર્થને એકનેજ માને છે. તેઓ જો-
 ન આગમ પ્રમાણે જૂલેલા છે. કારણ કે પવિત્ર જૈન
 આગમમાં પુરુષાર્થને મુખ્ય અને અન્ય ચાર કારણો-
 ને ગોણ પદે રાખેલાં છે. તમે કહેશો કે પાંચ કારણ
 માનવાની શી જરૂર છે? કારણ કે કોણ પણ એક કા-

પૂર્ણ બજાવી કરવામાં આવે પણ જો ભાવી નબળું
 હોય તો શી રીતે માર્કુ ફળ મળશે? આ દલીલ
 પણ ભૂલ ભરેલી છે, ઉદ્યોગ કરીને અજમાયશ
 લીધા વગર નસીબ નબળું છે, તેમ માની લેવું તે
 અભાવ્ય ન કરી શકાય તેવી મતુષ્ય મનની નબળા-
 ઈ છે. સત્પુરુષાર્થ હોય તો કાર્ય સિદ્ધિ ધોડે ધણે હ-
 રજા થયા વગર રહેતી નથી. મારે દરેક સરાહ
 પુરૂષે પુરુષાર્થ કરવોજ જોઈએ, કારણ કે નસીબ એ
 પણ પુરુષાર્થનું જ કાર્ય છે, એટલે કે ભુત કાળના પુરુ-
 શાર્થના ફળનો અંશય તે નસીબ, અને વર્તમાન કા-
 લનો પુરુષાર્થ તે આ જન્મનો ઉદ્યોગ અને આપતા
 ભવનું નસીબ એમ દરેક છે. ત્યારે આમ છે, ત્યારે
 દરેક પુરૂષે સત્પુરુષાર્થ કરવોજ જોઈએ છે, જેથી આ
 ભવતેમજ પર ભવમાં સુખ પ્રાપ્ત કરી શકાય. આ
 ભવમાં જો ઉદ્યોગ કર્યો હશે, અને તે જો નીતીથી
 અને પ્રમાણિકપંજાથી કર્યો હશે તો તેને સારે પરિણા-
 મે સાવિતું સ્વર્ગ પણ સાઈ બંધાશે, અને પર ભ-

ને વિવિધ વિચારો, કરી દિવાળ કરે છે. પછી
 ૧ આખરે અપારે સરવેશ્વર કરે છે. ત્યારે જો ન-
 યો દોષ તોપણ નસીબ ઉપર રાખે છે. અને
 ૨ માની ધરદોષ તોપણ નસીબ ઉપર આધાર રાખે છે.
 ૩ કે તે નિમિત્ત આગળ ધરાયેલી તેની દુર્ગતિ-
 ૪ સામગ્રી રાખે છે. તે કુદરતના નિયમને
 ને ધર્મ શીખે છે અને તેની ગર્વની અને દિનતા
 ૫ સામગ્રી આપી યાચે છે. આણે કે પેસાની પ્રાપ્તિ-
 ૬ જે ગર્વની અને તેના નુકસાનથી જે દિનતાની
 ૭ મણી ઉદ્ભવે છે, તે નસીબના બાનાથી હરવું
 ૮ અનિશ્ચય નહિ કરતાં પાછી સમાધિ અપે છે. ન-
 ૯ સીબ માનવાના આ શુભ તેવું નહિ સમજનારા
 ૧૦ બેન વિચારે નસીબ ઉપર આધાર રાખવાની રેય
 ૧૧ પાછાં શીખે છે, પણ તે તેમના હકમાં બહુ નુકસા-
 ૧૨ નકારક નીવડે છે. કારણ કે નસીબના ખસા અર્થની
 ૧૩ એ સમજણને પરિણામ, માણસો આગળ રહેતાં
 ૧૪ શીખે છે, અને નસીબમાં લખ્યું હશે તેમ ધરા. એ

નરની આબાદીમાં પછાત છે, તેનું કારણ પણ આ-
વા લોકોનું નિદ્રામીપણું જ છે. દેશની ધાર્મિક, સાં-
સારિક કે સામાજિક પ્રકૃતિનો અભાવ જે હાલ જો-
વામાં આવે છે, તેનું કારણ પણ ઉક્ત આચાર વિ-
ચારવાળા માણસો જ છે. આર્યાવૃતની આવી દુઃખ-
દ રચીતિ નીહિતીને કયા હિંદવાસીના હૃદયમાં હ-
યાની સાથે શોકની લાગણી ઉત્પન્ન નહિ થાય ?

ભરતખંડ અધો દશામાં છે, કારણ કે લોકો નિ-
દ્રામી અને પ્રમાદી છે. ઉદ્યમ કરવો તેમને અજ્ઞાત-
લેા લાગે છે. તેમને મફતનું ખાવાનું અને ખરચવા-
નું મળે તો તેઓ શેષેા પાપર ભાંગવાની પણ ન-
રહી લે તેવા નથી. અરે! જોઓ ઉદ્યમનો ખોજ કરે
છે, તેઓ પણ જેવા જોઈએ તેવા ઉદ્યમી આ દેશ-
માં જોવામાં આવતા નથી. તેઓ ધણી ખરી વખત
જીલ્લી બપ છે કે દુનિયામાં મનુષ્યની કીમત તેના
વિચારથી કે કહેણી માત્રથી થતી નથી. પણ વિ-
ચાર અને કહેણી પ્રમાણે રહેણી—વર્તન હોય તોજ

ધી કેવી સરસ અને આબાદ અસર થાય છે, તેને તેમને સંપૂર્ણ માહીતી છે. તેઓ પોતે ઉદ્યોગ કરવા ના બોધ આપીને ખુરશી કે ગાદી તકીએ બેશી રહેવાની આદતવાળા હોતા નથી. તેઓ અખંડ ઉચોગી, આગ્રહી અને નિષ્કળ થયા છતાં પણ પુનઃ પુનઃ પ્રયત્ન કરવાના અલૌકિક સ્વભાવવાળા બોવામાં આવે છે. તેઓનું વર્તન અનુકરણીય, આદરણીય, અને પૂજ્ય દેખાય છે. ખચીત આવા ઉમદા વર્તનવાળા મહાત્માઓ જે દશમાં જન્મ પામ્યા હોય છે, તેજ દશ સર્વ પ્રકારે સુખી અને આબાદ હોય છે. તેઓ પોતાના દેશી બંધુઓને આજસના ગુલામ થતાં તથા પ્રમાદને તાબે થતાં અટકાવે છે. ઉદ્યોગ એજ ખરા સુખને અને આબાદીને આપનારો છે. એ રૂઢા સૂત્રનું ઉમદા શિક્ષણ તેઓ અહોનિરા પોતાના દેશી બંધુઓને આપે છે. તેમનું આ પ્રતિનું શિક્ષણ મરેખર યથાર્થ છે. કારણ કે કહ્યું છે કે:—

ઉદ્યોગ પૂર્ણ હોય પુખ્ત ઉંમરનાં મનુષ્યોને બોધકારક
 આદર્શ રૂપ સર્વથા દૃશ્યમાન થાય છે, તે બાળકો પા-
 તાના પ્રવૃત્તિમય જીવનથી, ઉદ્યોગી થવાનો ધડા
 આપતા નથી એમ કોણ કહી શકે? બાળકોની આવી
 ઉદ્યોગ પરાયણ નિર્દોષ જીંદગીનું કારણ સમજવું
 મુશ્કેલ નથી. કારણ કે બાળકોને આગસનો અને
 તમજાન્ય ખાદી મોજમજ તથા ખોટા શુષ્કનો અ-
 નુભવ થયો નથી. તેથી તેમનાં શરીરો ઉદ્યોગના
 જીરુસાથી અને ઉત્સાહથી ભરેલાં હોય છે. ઉદ્યોગ
 વગરનું જીવન કેવું હોય શકે, અગર તેવા જીવનનું
 અસ્તિત્વ સંભવે કે નહિ, તે તેઓ જાણતાજ નથી.
 પણ અફસોસ! કે ઉદ્યોગની પ્રીતિની આ રિથિતિ તે
 બાળકો લાંબો વખત બોગવતાં નથી. કારણ કે મારાં
 અને સમજાવ્યાં થયાં અવલ આગમુ માણસોના પ-
 રિચયમાં તેઓ આવવા લાગે છે, અને તે સંગ દા-
 વથી તેઓ આગમુ થતાં રીજે છે. કુસંગથી મું મું
 થાતી નથી થતી? અર્થાત સર્વ પ્રકારની દુર્ગતિ

૧ અરજવા સાગી, ધમધી ચલાવ નહિ. દ્વાપથી
 કામ થાવ નહિ. એવી રીતીન બાપી ઇંદ્રિયાની
 પરી, અને પાસજ વખતમાં આપી રીતે અચાન
 પડેલી બાપી ઇંદ્રિયા બેજી મજીને વિચાર કન-
 સાગી કે, આપણી સર્વની આપી રીતીન મવાન
 (જુ શું દરે) ! આ વખતે જરૂર કે છે અત્યાન મુખી
 ન રહું દન, તે બાલન કે, અરે ! અધિવારી ક-
 યો તમને મારી ઉપયોગીતાનું બાલ નથી ? અનં
 મારા કોના પાપલ મારે હું જે કામ બાલનું જુ. ને
 મને માત્રમ નથી ? પણ બોરાકને પચાપી નેતું લોહી
 નાવવાનું, અને ને લોહી તમારી કોની જુદી મારે
 એ દ્વારા સારીરના જુદા જુદા ભાગ તરફ મોકલવાનું
 હું ઉપયોગી કામ હું બાલનું જુ. મારે હું નિરપ-
 ણી નથી, પણ ઉપયોગી જુ. અને નિરપયોગી નથી;
 જુ તમને સર્વને એક સરખી રીતે ઉપયોગી જુ.
 જરૂરનું આ બોલનું સાંભળીને સર્વ ઇંદ્રિયા આતપબ-
 પામી, અને જરૂરના ઉપકાર માની પૂર્વવજ પાતાનું

હવે અમર જાગી, પગથી મહાપ નહિ. હાપથી
 હોંડે કામ થાય નહિ, એવી સ્થિતિ બાપી હાંદિઆની
 થઈ પડી, અને પાણજ વખતમાં બાપી રીને અમાન
 થઈ પડેલી બાપી હાંદિઆ બેજી મજીને વિચાર કર-
 વા જાગી કે, આપણી સર્વની આવી સ્થિતિ થવાનું
 કારણ શું હશે? આ વખતે જાણ કે જે અમારે સુખી
 મોત રહ્યું હતું, તે બાણ કે, અરે? અવિચારી હાં-
 દિઆ તમને મારી ઉપયોગીતાનું બાન નથી? અને
 તમારા મોતના પાણજ મારે હું જે કામ બજાવું છું, તે
 તમને ખાતમ નથી? પણ આજાને પચાવી તેતું લોહી
 બનાવવાનું, અને તે લોહી તમારી મોતની પૂછો મારે
 નમો દારા સરીરના બુદ્ધિ બુદ્ધિ જામ નરફે મોકલવાનું.
 બહુ ઉપયોગી કામ હું બજાવું છું. મારે હું નિરપ-
 થી નથી, પણ હાથગી છું. અને નિરપયોગી નથી.
 પણ તમને સર્વને એક સરખી રીતે ઉપયોગી છું.
 જાણું આ બોલવું સાંભળીને સર્વ હાંદિઆ અમાનપ્રજ
 માંથી, અને જાણતા ઉપકાર માની પૂર્વવત્ર મેલાનાં

જે કામચઘો યેસે છે, તેમ દેવંપર આધાર ફા-
 ૧ મનુષ્યોમાં પણ અવગુણે, અનાયાસે પ્રવેશ
 થકે છે.

વળી કથુ છે કે,—

નિમિષ મંદુકાઃ સરર્ણમિવાન્દમાઃ

તિમં નરમાપન્તિ વિવદાઃ સર્વે સંપદઃ ॥

અર્થ—દેહના જેમ નિપાત માર્ગને પામે છે, અં-
 જાતુએ જેમ પરિપૂર્ણ સરોવરને પામે છે, તેમ
 ધી પુરૂષને સર્વ સંપત્તિ આવી મળે છે.

માટે સર્વ મુખ અને સંપત્તિ મેળવવાની જેની
 ન હોય, તેણે નસીબપર આધાર ન સખતાં પુર-
 ના આશ્રય લેવો.

હુએ, આજથી બસો વર્ષ પહેલાં અમેરિકાની
 નિ કેસી બધી ક્યાજનક હતી, અને તે વખતે
 પણ ત્યાંના લોકોના ધારવામાં હશે કે એક વખત
 તે વિદ્યા, કળા અને હુન્નરમાં સર્વ દેશ ઉપર

ત્યારે ત્રણે મિત્રોએ કહ્યું કે, અરે ! જ્યારે આપ ત-
ખતનશીન થશો, ત્યારે તો અમારી ઓળખાણ પણ
શેની રાખશો ? અને અમને દર્શન પણ શાનાં આ-
પજો ? આ સાંભળી રાજપુત્રે કહ્યું કે, એમ કદી બ-
નયેજ નહિ. હું તમને આ ચીઠી લખી આપું છું.
માટે તમે જ્યારે મારો રાજ્યાભિષેક થયાનું સાંભળો,
ત્યારે તે લડને ખુશીથી મારી પાસે આવજો.

હવે અમુક સમય વીતે તે રાજપુત્ર રાજ્યાસન-
પર બીરાજ્યો, અને તે બનાવ બન્યાને થોડો વખત
થવા બાદ, પેલા ત્રણ મિત્રો ભેગા થઈને રાજપુત્ર
પાસે ગયા, અને છુની બાજપણની ઓળખાણની
યાદ આપીને ફરી ચીઠી આપી. રાજપુત્ર તેમને
જોઈને ઘણો ખુશી થયો, અને પ્રધાનને કહ્યું કે, આ
દરેકને આંવતી કાણધી અડેક દિવસનું રાજ્ય આપ-
વાની મારી ઇચ્છા છે; માટે લેવી રીતે મારી સેવા-
માં સર્વ કોઈ રહે છે, તેવી રીતે તેમની તહેનાતમાં
સર્વ કોઈ રહે, તેજો તમારે બદામસ્ત !

સાંજ્યાસિંચેકની કિયાની મામધૂમ અને પમાલિ-
 ણું સુવારના દશ તો વાગી ગયા, અને બોજનના
 ખન થયે, એટલે બોજનમદમાં જઈને વિવિધ પ્ર-
 ારનાં બોજનો આરોગ્યાં, અને જમણમાં મિથાન
 બને લાડુ મળ્યા, એટલે ગ્રાહણ ભાઈને સ્વર્ગ મળ્યું
 બેમ જાણીને સારી રીતે હાથ ઠેલે. પેટ ઠાંસીને
 ખાવાથી પાટલા ઉપરજ શરીરને મુસ્તી જણાવા
 લાગી, અને હોડાં આવવા લાગ્યાં. માટે પરમારા
 પક્ષંગપર પાટવાને પધાર્યા, અને તે પક્ષંગપર નિદ્રા
 તો એવી મીઠી આવી કે, ઠેઠ સૌજના ચાર વાગે જાગન
 થયે. ઉઠીને જુવે છે, તો સાંજ પડી ગઈ હતી. તેથી
 ત્વરાથી હાથ, પગ અને ધાડું સાફ કરીને કચેરીમાં
 ગયા. દુવે સાંજે ફરવા જવાને માટે ત્યાં પ્રધાને ગા-
 ડી તૈયાર રખાવી હતી. તેમાં બેસારીને ગામમાં ચ-
 કર મારવા લઈ ગયે. આખા ગામમાં સારી રીતે
 ગલીએ ગલીએ ફર્યા, અને ફરીને કચેરી પાસે આ-
 વ્યા, એટલે તો દિવસ અસ્ત થઈ ગયો હતો. માટે

મન્યાભિષેકની ક્રિયાની પ્રામદ્યુષ્મ અને ધમાલ-
 િ સુવારના દશ તો લાગી ગયા. અને બોજનને
 મન થયો, એટલે બોજનપ્રદમાં જડને વિવિધ પ્ર-
 ર્નાં બોજનો આરોગ્યાં, અને જમણમાં મિથાન
 ને સાડુ મળ્યા, એટલે આદ્યજી ભાઈને સ્વર્ગ મળ્યું
 । મજાગીને સારી રીતે દાખ કાઢેલ પેદ કાંસીને
 । વાધી પામણ ઉપરજ શરીરને મુસ્તી જણાવા
 । ગી, અને એકાં આવવા લાગ્યાં. મારે પરબારા
 । સંગપર પાદવાને પધાર્યા, અને તે પસંગપર નિશા
 । એવી મીઠી આવી કે, ઠેઠ શ્યાંજના ચાર વાને જામન
 । થોડા ઉડીને જુલે છે, તે સંજ પડી ગઈ હતી. તેથી
 । જરાથી દાખ, પગ અને ગ્રાહું સાફ કરીને કથેરીમાં
 । મયા. હવે સાંજે ફરવા જવાને મારે ત્યાં પ્રધાને ગા-
 । ગી તૈયાર રખાવી હતી. તેમાં બેસારીને ગામમાં ચ-
 । કર મારવા લઈ ગયો. આખા ગામમાં સારી રીતે
 । ગલીએ ગલીએ ફર્યા, અને ફરીને કથેરી પાસે આ-
 । વ્યા, એટલે તે દિવસ અસ્ત થઈ ગયો હતો. મારે

મજવાનું નક્કી થયું, ત્યારે તે તો સવારમાં વહેલો
 પાંચ વાગે દિહી સ્નાન પૂજન કરીને છ વાગતાં કચે-
 રીમાં હાજર થયો, અને તરતજ પ્રધાનને તથા અન્ય
 રાજ્યાધિકારીઓને બોલાવીને કહ્યું કે, ખજાનચીને
 બોલાવો. ત્યારે પ્રધાને કહ્યું કે, પછુ સાહેબ પ્રથમ
 રાજ્યાધિકારેક તો કરાવો, અને પછી રાજ્ય ખટપટમાં
 ઉતરજો. વાણીઆએ કાવકું મોં રાખીને જવાબ દીધો
 કે, બાપ! એક દિવસના રાજ્ય માટે વળી રાજ્યાધિકાર
 હોય ? માટે વહેલો થા ને ઝર કર. પ્રધાને હુકમ મેળા
 લે ખજાનચીને બોલાવ્યો. ખજાનચી આવતાંની દઃ
 મ્યાન બીજું જે કાંઈ બેવાતું હતું તે એક લીધું
 અને ગામમાં દરેકે પીઠાવી જાહેર કર્યું કે, ઉદાર
 વાણીઆવાદીએ બેઠો છે, માટે જેને માથે કાંઈ કરજ હો
 અથવા જેને કાંઈપણ તરેહનું દુઃખ હોય, કે કાંઈ
 તરેહનો કલઓ, યા તોફાન હોય, તે જોએ દશ વાગ
 પહેલાં કચેરીમાં આવવું.

ખજાનચી આવ્યો ત્યારે તેને જાહેરમાંનો દ

મજવાનું નકી થયું, ત્યારે તે તો સવારમાં વહેણે પાંચ વાગે હિંદી સ્નાન પૂજન કરીને છ વાગતાં કચેરીમાં હાજર થયો, અને તરતજ પ્રધાનને તથા અન્ય રાજ્યાધિકારીઓને બોલાવીને કહ્યું કે, ખજાનચીને બોલાવો. ત્યારે પ્રધાને કહ્યું કે, પણ સાહેબ પ્રથમ રાજ્યાભિષેક તો કરાવો, અને પછી રાજ્ય ખટખટમાં ઉતરજો. વાળીઆએ કાવકું મોં રાખીને જવાબ દીધો કે, વાહ! એક દિવસના રાજ્ય માટે વર્ગી રાજ્યાભિષેક હોય ? માટે વહેણે થા ને. ઝટ કર. પ્રધાને હુકમ પ્રમાણે ખજાનચીને બોલાવ્યો. ખજાનચી આવતાંની દરમ્યાન બીજું જે કાંઈ જોવાનું હતું તે બ્લેક લીજું, અને ગામમાં દરેકે પીડાવી જાહેર કર્યું કે, ઉદારશા વાળીઆભાઈએ બેઠો છે, માટે જેને માથે કાંઈ કરજ હોય અથવા જેને કાંઈપણ તરેહનું દુઃખ હોય, કે કાંઈપણ તરેહનો કષ્ટઓ વા તોફાન હોય, તે જોએ દર વાખ્યા પહેલાં કચેરીમાં આવવું.

ખજાનચી આવ્યો ત્યારે તેને અંદારમાંના દ્રવ્ય

નહું જોયું, ત્યારે પ્રધાનને બોલાવીને પૂછ્યું કે, આ વાણીઆ પછવાડે હાતરો માણસો જાય છે. અને પેલા બે પછવાડે તો કૂતરો પણ જતો નહોતો, તેનું કારણ શું? ત્યારે પ્રધાને જણાવ્યું કે આ ઉદારશાહ ઘણાં નામા ઘણાં ગુણાં એટલે નામ જેવા શુભચાળો છે. તેણે પાતાના નામ પ્રમાણે ઉદારતા વાપરીને લોકોનાં દારિદ્ર દૂર કર્યાં છે. માટે તેનો ઉપકાર લોકો કોઈ કાળે પણ ભૂલશે નહિ. તેણે આખા દિવસમાં એક મિનિટ પણ વૃથા શુભાવી નથી. પણ તેથી ઉલટું એક મિનિટમાં હાતરો જણનાં દુઃખ દૂર કર્યાં છે.

ત્રિષ વાંચનાર! આ વાર્તા ઉપરથી સાર એટલો લેવાનો છે કે, શરીર, મન અને વચનરૂપી અમૂલ્ય ખજાનો છે, અને તેને જે સમજીને ઉદારતાથી વાપરશે, તે પાતાનું અને પરનું હાલું કરીને સુખી થશે, એમ દરેક સુર પુરૂષ નક્કી સમજી રાખવું જોઈએ, અને તે પ્રમાણે વર્તવું જોઈએ. જ્યાં સુધી આપણે જમનની કોમત બરોબર કરી રાક્યા નથી, ત્યાં સુ-

ધતા નથી. કારણ કે મુતેલા સિંહના મોઢામાં
ત્રા પોતાની રેળે આવીને પ્રવેશ કરતા નથી.

આપણામાંના ધણા એવા હશે કે, જે હંમેશાં
નારથેજ કર્યા કરે છે, અને અહોનિશ એક વિચા-
પડતો મૂકીને બીજે વિચાર, અને બીજાને પડતો
કીને ત્રીજે, એમ વૃથા સેખમહલીના વિચાર કર્યા
કરે છે. પણ એમ દરવાઘી વાસ્તવિક મું ક્ષણ ધમું
, થાય છે, અને થશે, તેના વિચાર ભાગ્યેજ કરતા
શે. જો તેઓ એકજ વિચારને નિરતર સેવતા હોય
તો હુદી વાન છે. પણ તેમ ન કરતાં તેઓ રજો
હુદી વિકલ્પ જાળમાં પડ્યા રહે છે. પણ એમને એ-
ક ક્યાં મુઘી રહ્યો તે તમે જાણો છો? ક્યાં મુઘી
સોમના ફળનો સ્વાદ એમના અનુભવમાં નથી આ-
યા, ત્યાં મુઘી તેઓ તે પ્રભાણે કર્યું કરશે, પણ
ત્યારે તેઓ એના સ્વાદ લેશે, ત્યારે ફાકડ મનોરંધા
હી પણ કરશે નહિ. પણ અહોનિશ કામ, કામ
બને કામજ ક્યાં કરવાના, એમાં જરાપણ સંશય નથી.

હ થતા નથી. કાચુ કે મુનેલા : સિંહના મોઝામાં મૂંઝો પોતાની મેળે આવીને પ્રવેશ કરતા નથી.

આપણામાંના ધણા એવા હશે કે, જે હમેશાં મનોરથોજ કર્યા કરે છે, અને અહોનિશ એક વિચાર પડતો મૂકીને બીજો વિચાર, અને બીજાને પડતો મૂકીને ત્રીજો, એમ વૃથા શેખસહસ્રીના વિચાર કર્યા કરે છે. પણ એમ કરવાથી વાસ્તવિક મું દુઃખ ધણુ છે, થાય છે, અને ધણુ, તેનો વિચાર ભાગ્યેજ કરેના હશે. જો તેઓ એકજ વિચારને નિરંતર સેવના હોય તો જીવી વાત છે. પણ તેમ ન કરતાં તેઓ રજો ગુણી વિકલ્પ જાળમાં પડ્યા રહે છે, પણ એમને એમ ક્યાં મુધી રકશે તે તમે જાણો છો? જ્યાં મુધી ઉચોમના ફળનો સ્વાદ એમના અનુભવમાં નથી આવ્યો, ત્યાં મુધી તેઓ તે પ્રભાણુ કર્ણ કરશે, પણ જ્યારે તેઓ એનો સ્વાદ લેશે, ત્યારે ફેડક મનોરથો કદી પણ કરશે નહિ. પણ અહોનિશ કામ, કામ અને કામજ ક્યો કરવાના, એમાં જરાપણ સંશય નથી.

માનનાર, દરેક વસ્તુનો ઉપયોગ જાણ્યા વિના તે જો-
 હામાં મુકનાર, અને આજો દિવસ ત્રિવિધ પ્રકારના
 ખેસ કરનાર બાળક હતાં. વળી એક વખતે આપણે
 વિષય રસમાં લીન થનાર, નાટકોમાં કસાકો ગુમાવ-
 નાર, વેશ્યાઓના નાચ રંગ અને ગાયનમાંજ ઉત્ત-
 મના માનનાર, ધર્મમાંજ સર્વસ્વ માની તેને માટે
 આહુતિના પ્રયત્ન કરનાર યુવાનો હતા, અને તે અ-
 વસ્થાઓને આપણે વિજળીના ચમકારાની જેઠે અને
 આગગાદીના હાઓની જેઠે જતી જોઈ. પણ તે
 પાછી આવી નહિ, દીઠી નહિ, સાંભળી નહિ, સ્પ-
 ર્શી નહિ અને અનુભવી પણ નહિ. ત્યારે હે મુ-
 ખના ઇચ્છનાર માનવી ! તું શા માટે અસ્થિર પદાર્થો
 માટે પાતાનું અમુલ્ય આયુ ખુવે છે ? અરે ! આનો
 તું વિચાર કર, અને આયુનો સદુપયોગમાંજ વ્યય કર,
 કશું છે કે:-

વાતો બહુ ધ્યાન દઇને વાંચીએ છીએ, અને તે બી-
જાઓ પાસે કહીએ છીએ. પણ જે કાજો ઉદ્યોગ વિના
ભાય છે, અને તેમાં જે લાખો રૂપિયાની તુકરાની
ધાય છે, તે વાત આપણે લક્ષમાં લેતા નથી; આ વાત
ખચીત બહુ આશ્ચર્યકારક છે. હુસ્સો માનુષો દેરો એમ
મુખથી બક્યા કરીએ છીએ, પણ તે દુર્લભ કેમ છે ?
તેનો કાજવાર પણ વિચાર કરતા નથી; તે ખરેખર
અત્યંત શોચનીય છે. કેળવણીના પ્રકારે વાંચીએ,
તેના ફાયદા સાંજાળીને ચકીત થઇએ, તેની બહુજ
જરૂર છે એમ મુખથી બોલીએ અને કેળવણી પામવા
અન્યને ઉપદેશ કરીએ, પણ ખરી કેળવણી શું છે ?
શામાં છે ? તે જાણવા પાતે મથતા નથી, તેનું કંઈજ
એજ છે કે, આપણે પાતે તેનો આસ્વાદ લીધો નથી.
પણ “પડો પાપટ” ની પંડે બહુ વાદ કરીએ
છીએ, પણ જે આપણને એના ખરા સ્વરૂપની ખ-
બર હોત તો, અને તેની ખરી અમૂલ્યતા આપણને
જણામ હોત તો, આપણે એક કાજ પણ પૂર્યા શુભા

ચોણ મુના મારે ચિન્તામણિને અગ્નિમાં નાંખવો. હોય
 વ, એક લોખંડના ખીણા મારે વહાળુને તોડવું હોય;
 ગધિની લેવા મારે કામપેનુ આપવી હોય, મુજના ૬-
 ગણામાં મણિ નાંખવો હોય, કાગ ઉડાડવા મારે રત્ન
 ફેંકવું હોય, તથા મુવર્ણ પાળમાં કચરો ભરવો હો-
 વ તેમ આ તમારા મનુષ્ય દેહમાં આજસ્યનો વાસ
 ના રહેતો, કારણ કે મારવાડ દેશમાં કદપ વૃક્ષ ઘો-
 વાથી મળતું નથી. મદા ભયંકર આરવીમાં મુંદર
 ગર લેવાથી મળતું નથી. તે પ્રમાણે આજસ્યમાં-
 ની મુખ મેળવવા હંધાનારને તે કરી પણ મળતું
 નથી.

ચંદ્ર જેમ પૃથ્વીને શાન્તિ આપે છે, તેમ સદુ-
 વોગ દુઃખી મનુષ્યને શાન્તિ આપે છે, સૂર્ય જેમ પ્ર-
 કાશથી અંધકારને દૂર કરે છે, તેમ સત્પુરુષાર્થ આ-
 જસ્યરૂપી અંધકારને અગ્રગેહ કરે છે. મિથ જેમ પુ-
 વિત્ર અને સ્વચ્છ પાણીની વૃદ્ધિ કરે છે, તેમ સદુ-

નથી થતા, નેરસા તેઓ ઉદ્યોગ રસમાં મમ થવાથી
 થાય છે, લક્ષ્મીના વિવિધ પ્રકારના મયોગથી જેલસા
 તેઓ ખુશી નથી થતા, નેરસા સદુદ્યોગરૂપી આંત-
 રિક સિદ્ધિથી પ્રસન્ન થાય છે, અને વદાસાંભાના
 મેળાપથી જેલસા તેઓ ખુશી નથી થતા, નેરસા ઉ-
 વોગરૂપી ચિંતામણિ પ્રાપ્ત થયે થાય છે.

ઉદ્યોગી પુરુષો ત્યાંહે ઉદ્યોગના આતંડતા ધેન-
 માં દોષ છે, ત્યાંહે તેઓ ધીરજને ગણકારતા નથી,
 પ્વાનની દરકાર રાખતા નથી, શૂરવીરતા સોપવા
 ખહાર કાઢતા નથી, મતિ વિકલિપન કરવા પુસ્તકો-
 ના સમુદાય અવલોકતા નથી, અને વંશ વૃદ્ધિની વાં-
 ળ્યા રાખતા નથી, પણ સર્વ કાર્યના સાધક એવા ઉ-
 દ્યોગની ખાલજી તન, મન અને ધનથી મંડ્યા શેરે
 છે, અને તેનેજ રોચે છે, તેનેજ ઉપારો છે અને તે-
 નાથીજ પ્રસન્ન રહે છે.

ની દોહા હિમ્મત કરે તેમ છે? શું વાંચ, વર કે સિંદ
 તારી બરિબરી: કરશે? શું બળદ, ગાય કે બેરા
 તારે તોલ આપશે? શું ખર, માગ, કે ઉંદ તાર
 અતકરૂં કરી શકશે? શું કપિ, ધાન કે ગજ તારી
 સમર્થ શક્તિની સર્વે કરા તપર થશે? નહિ, નહિ
 એમ કહી બેનવાનુંજ નથી, અરે તું તો આ બધાને
 હમા કરતાર, કાશુમાં રાખનાર નરવર છે, તું કેવલા
 જોને, બેરા કરે, હિંદ્રીઆને નમાવે, અને મુર અમુરને
 તારી કરે, કેવુંદ છે. તારી શક્તિ, તારું જ્ઞાન,
 તારું બળ તે આજ છે. તારા દર્શન
 તારા દગમગ, દગમગ પાતાને રૂથાનેથી
 ફેરી રાયા માટે છેદે પાતાને સાંચે
 ની માથેના માટે ને આ તપર
 તરજ શું છે? તું રાત્રીપા
 ગયા, કરેનાં પાત્ર ઉપર પડે.

ની કોણ હિંમતનું કરે તેમ છે ? શું વાથ, પર કે શિલ
 તારી બરોબરી કરશે ? શું બળદ, ગાય કે બોરા
 તારે તોલ આપશે ? શું ખર, માટા, કે ઉંદ તારું
 અમુકરૂં કરી શકશે ? શું કપિ, થાન કે ગજ તારી
 સમર્થ શક્તિની સ્પર્ધા કરવા તત્પર થશે ? નહિ, નહિ
 કદી બળવાંતુંજ નથી. આરે, તું તો આ બધાને
 કરનારું કાશુમાં રાખનાર નરવર છે. તું દેવતા,
 હિન્દુઓને નમાવે, અને ગુરુ અગુરુને
 દેવેન્દ્ર છે. તારી શક્તિ, તારું જ્ઞાન,
 અને તારું બળ તે આજીવ છે. તારા દર્શન
 ત્યાજ્ય દગમગ દગમગ પાવાને રુચાનેથી,
 તારી સેવા માટે હૃદય પાવાને વાંચે-
 છે, અને તારી પ્રાર્થના માટે તેઓ તત્પર
 છે. પણ તે બધાનું કારણ શું છે ? તુ સત્યરૂપા,
 આરાધના કરી તે બધા કરતાં પણ ઉચ્ચ પદ,
 તુ કરવાને સમર્થ છે, આ કાશુને ક્ષીયેજ તે ઉચ્ચ

હે વાચક! જો તારા કુળની નિર્મળ પ્રશસ્તિ તારે અંદરમાં કાખલ કરવી હોય, તારા કીર્તિ સમૂહને વાચુનો સોખતી કરીને સર્વત્ર ફેલાવવો હોય, તારું નિર્મળ નામ સુવંના બિમ્બમાં લખવું હોય, તારા પરાને દેવોંગનાઓના મુખ દ્વારા દિવ્ય લોચનની પેઠે પ્રીતિ પૂર્વક પાન કરાવવું હોય, તથા તારા નામનું યોગીધરો દ્વારા સિદ્ધની પેઠે ધ્યાન કરાવવું હોય; તો ઇચ્છિત અર્થને દનાર કામ કુંભ સમાર્પન સંપૂર્ણપણે કરે.

શાંઓમાં મંત્રનાં વર્ણનો અને તેમનાં ફળો જે જે બતાવ્યો છે, તે મંત્રો અન્ય કોઈ નંધી, પલ્લું સંતુરપાર્થજ છે, એમ નકી માનવું. કારણ કે, સંતુરપાર્થ વિના કર્મેસિદ્ધિ સંભવતીજ નંધી, અને કાર્યસિદ્ધિ એ મંત્રનું ફળ છે, માટે શીરોમણિ મંત્ર ઉદ્યોગ છે, તેને સંવનાર વિનાથી બીજા નંધી, પલ્લું તેમની સમક્ષ તિફલું ઉદ્યોગથી ખેડા લઇને ઉલો.

અરે! એટલે બધે હંચે રી રીને જવાયે? આવા
 આવા તરફે કરી તેઓ નિરાસ થઈ જાય છે. પણ
 ક્યારે પીત્તલોને ચડતાં જુએ છે, ત્યારે તેમની દેખા-
 રૂખીએ ચડવા માંડે છે, અને “હાંકરે હાંકરે પાજ
 બાંધાય, અને દીપે દીપે સરોવર ભરાય” એ કહેવાનું
 અનુસાર પગલે પગલે કુંગર ચડી જાય છે, અને
 આખરે ઘોડાજ વખતમાં કુંગરને શિખરે પહોંચે છે.
 અને પાછળ રી રીને જુએ છે તો દેખાય છે કે, હું
 હું હંચો આવ્યો છું. તેવીજ રીતે પગલાં માણસો
 મૂં પછ કાંઈનો આરંભ કરે છે કે તરતજ વિચારે
 કે એ ક્યારે થશે? આ તો બહુજ મોટું કામ છે.
 મારામાં તે કરવા જોડલી શક્તિ ક્યાં છે? વિગેરે
 વચારો કરી એ કાર્ય પડતું મુકે છે, અને આખર
 ગરના શિખરની પેઠે કાંઈના શિખર પર ચડવાને અ-
 સમર્થ થાય છે. કહેવાનું તાત્પર્ય એજ છે કે, જો
 કરવા માંડીએ તો સર્વ શાય, પણ ક્ષત્ર મનોધો ક્યાં

મિ તમને નિરાશ ન કરતાં કૃતેદ્ધ અપ
મના-મેળાપથી, તેમના સમાગમથી
નાતું છે, અને-ખીવાતું નથી. જે
રૂપોની સામા પ્રપત્ન કરીને લડયા છે,

માજ, દિવસ સુધી ધર્મશાસ્ત્રોમાં અને
સંલગ્ન છે, ગવાય છે અને પૂજાય છે.

જેમ અગ્નિ અને બ્રહ્મણની
જરૂર છે, પદ્મ માટે જેમ નિર્મળ-માટીના પિંડની
જરૂર છે, અને-પદ્મ માટે જેમ સુતરના આરીક તંતુ
ઓના સમૂહની જરૂર છે, તેમ સંપત્તિ માટે ઉદ્યોગ
ની જરૂર છે. ઉદ્યોગ વિના સંપત્તિ પ્રાપ્ત થતી નથી;
જેમ સર્વ કાળના અને સર્વ ક્ષેત્રના વિદ્વાનોએ પા-
તાની અમૃતમય વાણીથી કહ્યું છે, લખ્યું છે અને
ગાયું છે. મહીના પ્રવાહો જેમ સમુદ્રની શોષમાં ફેરે
છે, કંમળોદોય વૃંચતીયો જેમ મુખોદોની શોષમાં ફેરે
છે, વિદ્યાઓ જેમ વિનંયવંતને ખોળે છે, કીરણો જેમ

જુ. કે, જે, જે, વિખાવડે ફરી ફરીને હજારો ઉતા
કાર્યસિદ્ધિ કરી શકે છે, તે બીજી વખત વિખા
વતાં તેમની સંખ્યા નિશ્ચય થઈ ઉભી રહે છે, એ
જ નહિ પણ ઉત્સાહથી તે વિખાનો નાશ કરી,
ફેલાકાં ખાસ પાડે છે.

જે મનુષ્યને શ્રેષ્ઠ ગુણ પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા
પણ તેણે તે નિશ્ચય કર્યો કે, “સંકલ્પની સામે
પાપ-સીધી એજ તેને જીતવાનો ઉપાય છે.” “મુ-
સંધુક કાર્યસિદ્ધિ કરીશજ” આવા નિશ્ચયમાંજ અ-
સંકલ્પ-અંશની પ્રતિતિ થાય છે, અને તેજ અધ્યાત્મ
વિધાનું ખરું રહસ્ય છે. એના વાર્તાવિક સ્વરૂપને
ધ્યાનવેશ એજ જાણે છે, અને તેજ પુરુષાર્થનો મૂળ
મૂર્તિ છે.

૧૧- પવિત્ર મનોહર કંઠ પાણીની રીતળ લહેરોથી,
જેમ સરોવર મનુષ્યોનાં મન હરણ કરે છે, ચિંતાકર્ષક
પવિત્ર મુંદર, મુગંધી કમળ જેમ મનુષ્યોનાં ચિત્તને

હોય, ભયંકર વનમાં સિંહ, વાપ અને વરૂના ભયંકર
નારાની વચ્ચે ધ્યાન ધરીને રહ્યા છતાં તત્ત્વ પ્રાપ્તિ થઈ
નહોય, અને કહેવાની મૂર્તિઓને વિવિધ અતિના પદાર્થો-
વડે પૂજ્યા છતાં કંઈ પણ દેરફાર થયો ન હોય, તો હવે
આત્મ સન્મુખ થવાનો પ્રરૂપાર્થ રિધર ચિત્તે અત્યંત
પ્રીતિ ભક્તિ પુરંક જગતમાં કે અન્ય ક્યાંદી ગયા
વિના જ્યાં તમે રહોતા હો ત્યાંજ એકાંત સ્થાનમાં કરો.

અદ્વાદા પ્રરૂપાર્થ ! તારા ખાટે હવે ઘરો પાળાના
:૫ પુસ્તક રત્નોમાં વિવિધ પ્રકાર જે લખી ગયા
! સર્વેના અત્રે સમાવેશ કરીએ તો, વિસ્તાર વધી
ખાટે એકાદ હિંદુરૂપ આપીએ હીએ.

ઠગોગિનં સિદ્ધ મુપૈતિ લક્ષ્મિ

દૈવનદેયમિતિ કા પુરુષા વદન્તિ

દૈવં નિહત્ય કુરુ પૌરુષમાત્મશત્તયા

મત્ને કૃતે યદિ ન સિદ્ધિર્મિતિ કોઽવદોષઃ

હાથ, તેટલો પુરુષાર્થ કરે. આ પ્રમાણે કરે તો ન-
સીએ ઝંખી શકે સાફ થઈ જશે, અને સાફ રંગ
આપશે. "

"અંહોહો! પુરુષાર્થ, તોરી બલિહારી છે. 'અરે!
તારાં સમાને મુખ આપનાર આ જંગલમાં શું છે ?
અર્થને દોઢજ નથી. આર્ય દેશની પૂર્વે જે ઉત્તરિ
ધંધાદત્તી તે દોનાંથી ? તારાથીજ. અને હંમેશાં જે
અધોદશા થઈ છે તે દોનાંથી ? તારા વિયોગથીજ.
અરેરે ! જ્યાં સૂર્ય નથી, ત્યાં અધકાર અવશ્ય દેખા-
ય છે. હો પુરુષાર્થ ! તું જ્યાં નથી ત્યાં દુઃખ, દા-
રિદ્રતા, આદિ અનેક સંકરો આવીજ પડે છે. જેમ
સૂર્યના વિયોગથી નિર્મળ કમળનું તેજ નારા પામે છે,
તેમજ તારા વિયોગથી આ આર્ય દેશપી કમળ
સુકાશ્ય મર્યાદિત, જેમ પતિના વિયોગથી પતિવ્રતા
સ્ત્રીનાં ગાત્ર શિથિલ થઈ જાય છે, તેમ તારા વિયો-
ગથી આ આર્ય ભૂમીરૂપ સ્ત્રીનાં ગાત્ર શિથિલ થઈ

પણ દુઃખ પર ઉપર કોનરી રાખવું બેઠાએ.

હે પુરુષાર્થ! તારા પ્રતાપધીજ નેપોલીયન ત્રણ વખત યુરોપને મુઝવી રાક્યો હતો, અને તારાધીજ પરમાત્મા મહાવીર પ્રભુ અનેક દુઃસદ્ પરિસહોને સહન કરી રાક્યા હતા, તથા કર્મરૂપી મહા ચોદ્ધાઓને બાળીને ભસ્મ કરી રાક્યા હતા. તારા પ્રતાપધીજ હેમચંદ્રાચાર્ય કળિ કાળમાં સર્વજનું પદ પ્રાપ્ત કરી રાક્યા હતા, અને ન્યાય, વ્યાકરણ, સાહિત્ય, જ્યોતિષ, વૈદક, આદિ અનેક શાસ્ત્રોનાં હજારો પુસ્તકો લખી રાક્યા હતા. તારાધીજ મહાત્મા યશોવિજયજી કાશીમાં પંડિતોની સભાને અનેક વાર પરાજય કરી રાક્યા હતા, અને તત્વજ્ઞાનના અનેક ગ્રંથો રચના સમર્થ થઈ રાક્યા હતા. અહા પુરુષાર્થ! તારી કૃપા એજ સર્વે કાર્યોને રાક્ય બતાવવાનું બીજ છે. તારી કૃપાથી જે કામ ન થયું, તે અન્ય કોઈ ઉપાય વડે કરી શકાનું નથી, એ મત્ય છે. પૃથ્વીમાં બીજા મજા શુભોત્પાદન

શાન્ત બેસી રહ્યો છે, મારે તારી આર્થ દેશ ઉપર
 હાલ રૂપાળ ક્યાં છે? અરે! શું મેલ કહી એમ વિ-
 ચારે છે કે, અમુક રથાન ખરાબ છે, મારે મારે ત્યાં
 ન વર્ષવું? સૂર્ય શું શુદ્ધને ઘરે પ્રકાશ નથી કરતો? અરે
 પુરુષાર્થ! તું હાલ શુન્ય ચિત્તરાગી શા મારે જાણાય
 છે? હા હા, યાદ આવ્યું. તેમાં તારો પાંક નથી. તું
 તો સદા પ્રકાશિતજ છે; તું તો કર્ણાથી હૃદયમાં વ-
 રરથાળ કરે છે; પણ અમીજ નિરભાગી છીએ, બહિત
 વગરના પણ અમોજ છીએ, સૂર્યને લેઈને જેમ મુચક
 દેવ કરે છે, તેમ અમો તને લેઈને દુર ભાગીએ છી-
 એ, જેમ કેહ મુર્ખ સૂર્યના પ્રકાશ પાતાના ઘરમાં પ્ર-
 વેશ ન કરે, મારે દાર બંધ કરે છે, તેમ અમો પણ
 તું અમારામાં પ્રવેશ ન કરે, મારે દુર ભાગીએ છીએ;
 પણ તેમ છતાં તું તો સર્વદા હીન દરવાજ તાપેર છે.
 અરે! તારા મુલોની પીછાન નહિ કરવાની અમોનેજ
 'દુર્બુદ્ધિ મધ છે.' :

અમોને કદી અને કહીં પણ સુખ મળનાર નથી, એ સત્ય છે.

પ્રિય લાંચનાર ! પુરુષાર્થને આપણી બેઠા સેવા બદલ કશું, પણ તે પોતાની મેળે આવે તેમ નથી. કારણ કે, મોટા પુરુષોને જેમ આપણે સત્કારપૂર્વક તેડી આવીએ છીએ, તેમ એને પણ આપણે પ્રેમ પૂર્વક લઈ આવવાને જીવું લેઈએ. જેમ કરશું તો તે અવરય આવશે, અને આપણને, આપણા કુટુંબને, આપણી ફાળિતને, આપણા ધર્મ બંધુઓને, અને આપણા દેશને અવરય સુખ આપશે. મારે ઉઠો, તેને તેડી લાવવાને સત્વર ચાલો.

શું તમોને અમારું કહેવું યોગ્ય લાગતું નથી ? તમો વિચારમાં શામાટે પડો છો ? અરે બંધુઓ ! હું તમોને સત્ય કહું છું કે ચાલો. તમે પૂછ્યો કે ક્યાં ? તો હું કદીશ કે આપણા હૃદયમાં, કારણ કે તે ત્યાંજ છે, માત્ર આપણને તેના ઉપર આસ્તા નહિ હોવાથી

હુએ છે? અહા! પ્રાણીઓમાં પણ જ્યારે આસો પ્રેમ છે, ત્યારે શું આપણામાં ન હોય? અવશ્ય હોયજ. માટે આપણે પણ પુરુષાર્થની ભક્તિ કરવી જોઈએ, અને તેનેજ આપણું સર્વસ્વ માનવું જોઈએ. અરે! આ કુમુદીનીયો તો હુએ, તેઓ ચંદ્રને જોઈને કેવી વિકસીત રેખાય છે, અને પોતાના સર્વ અવયવો ખુલ્લા કરી જગતને પોતાનો આનંદ કેવો દર્શાવે છે? આ પ્રમાણે આપણે પણ પુરુષાર્થ પ્રતિ આપણા આનંદ દર્શાવી શકીએ.

અહો! આ ચાતકો તો હુએ, તેઓ મેષને જોઈને કેવાં મધુર ધ્વનિએ પોતાનો હર્ષ પ્રદર્શિત કરે છે. શું તેઓ આ જગતને પ્રેમ કરતાં શીખવે છે? કે શું આ પોતાનો આનંદ ન સમાવાધી તે બહાર કાઢવાનો ઉપાય કરે છે? કે પ્રેમની પરાકાષ્ટાને બતાવે છે? અરે બંધુઓ! આપણે પણ આ ભક્તિવાંત ચાતકો પાસેથી પ્રેમ કરતાં શીખવો જોઈએ.

સુખદ પોતાની મર્યાદાનું ઉલ્લંઘન કરતો નથી, તેમ
અમે પણ અમારા સ્વભાવને તજવાના નથી. બસ,
એજ અમારો નિશ્ચય છે. આવા પ્રકારનો નિર્ણય
આપણે સૌએ કરવો જોઈએ.

બંધુઓ ! આપણા આ નિર્ણયથી આપણે અવશ્ય
મુખી થઈશું, અને પુરુષાર્થ પણ આપણા ઉપર અ-
વશ્ય તુલ્યમાન થશે એમ ખાતરી પૂર્વક માનશો. નમે
કહેશો કે, આપણે આજસને ક્યાં માન આપીએ છીએ ?
તો હું કહીશ કે બંધુઓ ! આપણે અવશ્ય આજસ
શત્રુનેજ માન આપીએ છીએ. દારણ કે આપણે
હમેશા વિચારીએ છીએ કે, ઉલોગ ન કરવો પડે તો
માફ, મહેનત ન કરવી પડે તો સારું. આવા આવા
જે વિચારો આપણે કરીએ છીએ, તે આજસને માન
નથી આપતા તો બીલું શું ?

એમ આજસદાસ પોતાને ઉદોગી માનતો હતો,
પણ ખરી રીતે જોતાં તો તે આજસુ હતો, તેમ
આપણે પણ આપણને ઉદોગી માનીએ છીએ.

મક્કકાચો, અને ગચેલ શેતના પાછી આવી, તથા
 વિચારવા લાગ્યો કે, પુરે પુન્ય કર્યા છે, તેથી આવા
 સંલેગો સ્વતઃ બની આવે છે. અહો ! કર્મની ગતિ
 નિયિત્ર છે, કશું છે કે, “ કર્મ કરે તે હોઈ ન કરે ”
 આ વાત સત્ય છે. આવા આવા વિકલ્પો કરે છે,
 એટલામાં ઉંદરાનો છેક પાસે આવી પહોંચ્યો, તેને
 લેખને આગસારાસ કહેવા લાગ્યો કે, બાઈ ! ઉંદર ઉ-
 તર. ઉંદરાનો પુછ્યું કે, શાં મારે !
 ! કે, મારી છાતી ઉપર રાપજનું ફળ
 મારા મુખમાં નાંખ, આ સાંભળી
 તું આન્યું, અને વિચાર્યું કે, અહો !
 આવા પણ મનુષ્યો છે કે, જેઓ પા-
 હેલી વસ્તુનો ઉપયોગ પણ કરી ના-
 નદા ! જે દેશમાં આવા પુરોષો ઉત્પન્ન
 મારે વસતા હશે, તે દેશની પાપમાત્રી
 ત્યાં શી છે ? ખરેખર, આ મનુષ્ય
 સ્થાવર તેના જેવી દશા લીધે છે, કો-

પોત છે. શું આવાં મનુષ્યો જન્મતમાં ધર્મો હશે? આ
 તો કેહએ રાક્ષા પહેરના ગપાટા હાંક્યા છે. બંધુઓ!
 આવોં વિચાર કર્યો નહિ. કારણ કે આપણે એના
 કર્મો પજુ વિશેષ આગ્રહુ લીએ. એની તો છાતી
 ઉપર રાયણનું ફળ હતું, પણ આપણા તો મુખમાં
 છે, છતાં તે ચાવીને ખાવાની મહેનેત આપણે કરતા
 નથી. અરેરે! ઉંઢવાળો તો માત્ર ઉપરશક હતો, પણ
 આપણા પરમ પૂજ્ય પરમાત્માએ તો આપણા મુ-
 ખમાં ફળો નાંખી ગયા છે, મારે હવે તે ચાવવાનું
 કામજ આપણે કરવાનું છે. પરંતુ એટલું ચાવવાનું
 કામ પણ આપણે કરી શકતા નથી, એ આશ્ચર્યની
 વાત છે. આપણને પરમ કૃપાળુ પરમાત્મા એમ નથી
 કહેતા કે, આત્મિક સુખ મેરના શિખર ઉપર છે, કે
 ગંગા નદીને પેલે પાર છે, કે અમુક દ્વિપ યા ખંડમાં
 છે; પણ તેઓ તો કહે છે કે, હું ભવ્ય છવો! તે
 સુખ તમારામાંજ છે. ને તમારાથી જરાપણું દુર નથી.

તુરી, મૃગની નાબીમાંજ છે, છતાં તે જાંતિ-

મુકશે. હારણ કે વસ્તુ પાનાના સ્વભાવને કદી મુકતી નથી, એ ચૈકસ સિદ્ધાંત છે. તેજ પ્રમાણે આપણે આત્મા પણ કદી વીર્યત્વ ગુણનો ત્યાગ કરતો નથી. એ ગુણ તો એનું આત્માપણું બતાવે છે, તો એ ગુણ એનાથી કેમ તમય? જેમ પાણીને ઉપાધીવધે ઉખ્ખું થવું પડે છે, અને તે વખતે તેનો શીતત્વનો ગુણ જણાતો નથી, પણ જ્યારે અગ્નિ ઉપર તે પાણી નાંખવામાં આવે છે, ત્યારે તેના શીતત્વની તરતજ ખાતરી થાય છે. હારણ કે, નાંખતાવારજ તે અગ્નિને શાંત કરે છે, તેનો સ્વભાવ જો શીતત્વ તે તેનામાંથી કદી ચાલ્યો જતો નથી, તેમજ આપણે આત્મા પણ પુદ્ગલની ઉપાધીથી રજ, નમ અને સત્વાદિ ગુણોવાળો જણાય છે, અને તે તે ગુણોમય અનુભવાય છે, પણ વસ્તુતાએ તે તેવો નથી, અને ધવાનો પણ નથી.

૫ વાંચનાર ! વીર્યત્વ એ જ્યારે આત્માનો ત્યારે વિચારવું જોઈએ કે, જેમ જ્યાં ઉખ્ખું, ત્યાં અગ્નિની પતિતી થાય છે, તેમજ જ્યાં

૧૫, ૧૫ાંજી આત્મા જાણ્યો. અન્યથા જી

અહા ! વીતરાગની વાણીની રી ખુબી છે
જેણે પાતાને જાણ્યો છે, તેણે સર્વને જાણ્યો છે, અ
જેણે સર્વને જાણ્યો છે, તેણે પાતાને જાણ્યો છે, શાસ્ત્ર
પણ કહ્યું છે કે:—

જે એક જાણે, સે સર્વ જાણે,

જે સર્વ જાણે, સે એક જાણે.

અર્થ—જે એકને જાણે છે, તે સર્વને જાણે છે.

અને જે સર્વને જાણે છે, તે એકને જાણે છે.

ખરેખર જેણે પાતાનું આત્મ સ્વરૂપ યથાર્થપદે
જાણ્યું છે, તેણે સર્વ દ્રવ્યનું સ્વરૂપ જાણ્યું છે, અને
જેણે સર્વ દ્રવ્યનું સ્વરૂપ જાણ્યું છે, તેણે પાતાના
આત્માનું સ્વરૂપ જાણ્યું છે. કારણ કે જ્યાં સુધી મ-
નુષ્યે આત્માનું સ્વરૂપ જાણ્યું નથી.
સર્વ દ્રવ્યનું સ્વરૂપ જાણી શકે ન

ગુધી તેણે સર્વ દ્રવ્યનું સ્વરૂપ જાણ્યું નથી, ત્યાં ગુધી
 ! આત્માનું સ્વરૂપ પણ જાણી શકતો નથી,
 છું છે કે:—

एको भावः सर्वथा येन दृष्टः

सर्वे भावाः सर्वथा तेन दृष्टाः

सर्वे भावाः सर्वथा येन दृष्टाः

एको भावः सर्वथा तेन दृष्टः

અર્થ—એક પદાર્થ સર્વ પ્રકારે જોણે જોયો છે,
 તેણે સર્વ પદાર્થો સર્વ પ્રકારે જોયા છે, અને સર્વ પદાર્થો
 તેણે સર્વ પ્રકારે જોયા છે, તેણે એક પદાર્થ સર્વ પ્ર-
 કારે જોયો છે.

આમ હોવાથી આત્મ સ્વરૂપને જોણે જાણ્યું છે,
 તેણે પોતાના વીર્યત્વાદિ ગુણો જોયા છે. અને જોણે
 વીર્યત્વાદિ ગુણો જોયા છે, તેણે પોતાનું આત્મ સ્વરૂપ
 જોયું છે. આ વાત યુક્તિ પૂર્વક સિદ્ધ થાય છે. અને
 તે ઐમજ છે.

૧ તે જો, એમ મન સદહીષે,
આત્મ તત્ત્વ વિચારીએ.

પ્રિય વાચક ! આ વચનામૃતો આપના હૃદય
પર ફોતરી રાખશો, અને પુનઃ પુનઃ એને સ્મર-
માં રાખશો. કારણ કે આખા સિદ્ધાંતનું વૃદ્ધસ્ય આ
ધાર્મિક મહાત્માએ સમાવ્યું છે, અને સર્વ શાસ્ત્ર
ના માત્ર કહી દીધે છે. મારે અન્ય વિકલ્પ જાણ
પડતાં સત્પુરુષાર્થ કે જેનાથી આત્મ સ્વરૂપ
પ્રાપ્તિ થાય છે, અને અનંત દુઃખનું સ્થાન
સાર તેનો નાશ થાય છે, તથા પરમાર્ગદંત્રી પ્ર-
ધાય છે, તેના સત્પુરુષાર્થનું એકાગ્ર ચિત્તે સેવન
જેજ ખરો પુરુષાર્થ છે. અન્ય સર્વે પુરુષાર્થો
માત્ર જાણવા, કારણ કે, જેમ છાંજવાનું જળ તે
મૃત્યો ક્ષાંતિથી તે તરફ ફાડે છે, પણ આખર
કરી શકતા નથી, તેમ અન્ય પુરુષાર્થો સર્વે તેના
અવરોધ તરીકે આત્મ સ્વરૂપ તે તો ર

શાસ્ત્રકારોએ ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ એ
 પાર પુરુષાર્થો કહ્યા છે. તેમાં ધર્મથી બાકીના ત્રણે
 નાપ્ત થઈ શકે છે. મારે સુખ્ય ધર્મજ સેવવા સાધક
 છે, તેજ જાણવા સાધક છે, અને તેજ અનુવર્તન કરવા
 સાધક છે. મારે ધર્મની પ્રાપ્તિ કરીને આત્મ-સ્વરૂપને
 જાણવું, એજ બધા પ્રકારના પુરુષાર્થનું શીરો તિલક
 છે. મારે પ્રિય વાચકો! મારો આ નિબંધ વાંચ્યા
 બાદ પુરુષાર્થનો મહીમા આપ જાણી શક્યા હો
 ! સત્પુરુષાર્થથી આત્મ-સ્વરૂપ જાણવાને ઉચ્ચ
 જો, આમ કરશો તો અવશ્ય તમે જન્મ મરણના
 ક્રમાંથી મુક્ત થઈને મોક્ષ પદને પામશો.

ઉદ્દેશ મારી પરમ રૂપાણુ પરમાત્મા પાસે એજ
 ધર્મના છે કે, આ નિબંધ મારા માનવ બાંધવોના
 આધ્યાત્મિક, આધિભૌતિક અને આધિદેવિક દુઃખોનો
 શ કરીને પરમાત્મક સ્વરૂપને આપો.

॥ ॥ આત્મંદ ! ! ! !

યાત છે, શું આપો મનુષ્યો જગતમાં યતાં હશે? આ
 તો કેકડએ હાથ પહેરના ગપાટા હાંક્યા છે, બંધુઓ!
 આપો વિચાર કરશો નહિ, કારણ કે આપણે એના
 કરતાં પણ વિશેષ આળસુ છીએ, એની તો છાતી
 ઉપર 'સાયણનું' ફળ હતું; પણ આપણા તો મુખમાં
 છે, છતાં તે ચાવીને ખાવાની મરુનેત આપણે કરતા
 નથી, અરેરે! ઉંઠવાળો તો માત્ર ઉપદેશક હતો, પણ
 આપણા પરમ પૂજ્ય પરમાત્માએ તો આપણા મુ-
 ખમાં ફળો નાંખી ગયા છે, માટે હવે તે ચાવવાનું
 કામજ આપણે કરવાનું છે. પરંતુ એટલું ચાવવાનું
 કામ પણ આપણે કરી શકતા નથી, એ આશ્ચર્યની
 વાત છે, આપણને પરમ કૃપાળુ પરમાત્મા એમ નથી
 કહેતા કે, આત્મિક સુખ મેરના શિખર ઉપર છે, કે
 ગંગા નદીને ધોલે પાર છે, કે અમુક દ્વિપ યા ખંડમાં
 છે; પણ તેઓ તો કહે છે કે, હું બલ્ય છું! તે
 સુખ તમારામાંજ છે, ને તમારાથી જરાપણું દુર નથી,
 જેમ કરતુરી, મૃગની નાભીમાંજ છે, છતાં તે ભ્રાંતિ-

મી ખદાર ભાડે છે, તેમ તમા પશુ જાંતિથી
ભાડે છે.

અહાહા ! આવો સારા માર્ગ બતાવ્યા
આપણે દુર જઈએ છીએ, અને બીજો કે
તો ઠીક, આમ વિચારીએ છીએ, એ આપણ
બધી ભૂલ છે ?

પરમાત્મા આપણને કહે છે કે, આત્મા
દર્શન, આદિત્ય, વીર્ય અને ઉપયોગ આદિ સુખ
ધર્મ છે, સ્વભાવ છે. આમ સ્પષ્ટ કહ્યું છે, તો
આપણે પોતાના સ્વભાવનો ત્યાગ કરવા ઉપાય
છીએ છીએ, તે કેમ બને ? કારણ કે એવો કોઈ
વખત નહિ આવશે કે, જ્યારે આકાશ પોતાના
વકાશ આપવાના ધર્મનો ત્યાગ કરશે, અને કોઈ ૧
દિવસ એવો નહિ આવશે કે, જેમાં ધર્માસ્તિ કે
પોતાના ચક્ષુ સહાય સ્વભાવને મુકશે, તેમજ ૨
ધર્માસ્તિ કાય પોતાના સ્પર્શના આપવાના સ્વભાવ

કે, કારણ કે વસ્તુ પોતાના સ્વભાવને કદી છુટતી
 નથી, એ ચોક્કસ સિદ્ધાંત છે. તેજ પ્રમાણે આપણો
 આત્મા પણ કદી વીર્યત્વ ગુણનો ત્યાગ કરતો નથી.
 આ ગુણ તો એનું આત્માપણું બતાવે છે, તો એ ગુણ
 નામાંથી કેમ તજાય? જેમ પાણીને ઉપાધીવશે ઉખ્ત
 થઈ પડે છે, અને તે વખતે તેનો શીતત્વનો ગુણ
 જણાતો નથી, પણ જ્યારે અગ્નિ ઉપર તે પાણી નાં-
 જતામાં આવે છે, ત્યારે તેના શીતત્વની તરતજ
 જાનરી થાય છે. કારણ કે, નાંજતાવારજ તે અગ્નિને
 ઠાંત કરે છે, તેનો સ્વભાવ જે શીતત્વ તે તેનામાંથી
 કદી વાદ્યો જતો નથી, તેમજ આપણો આત્મા પણ
 ગુણગતની ઉપાધીથી રજ, તમ અને સત્વાદિ ગુણો-
 નાનો જણાય છે, અને તે તે ગુણોમય અનુભવાય છે.
 પણ વસ્તુતાએ તે તેવો નથી, અને થવાનો પણ નથી.

પ્રિય વાંચનાર! વીર્યત્વ એ જ્યારે આત્માનો
 ગુણ છે, ત્યારે વિચારવું જોઈએ કે, જેમ જ્યાં ઉખ્ત-
 થઈ પડે છે, ત્યાં અગ્નિની પ્રતિતી થાય છે, તેમજ જ્યાં

વીર્યત્વ દિપ્તિ, ત્યાંજ આત્મા જાણ્યો. અન્યથા જડતા સમજાવી.

અહા ! વીતરામની વાણીની રી ખુબી છે ?
જેણે પાતાને જાણ્યો છે, તેણે સર્વને જાણ્યા છે. અને
જેણે સર્વને જાણ્યા છે, તેણે પાતાને જાણ્યો છે, સાશ્વતમાં
પણ કહું છે કે—

જે ઈગ જાણેઈ, સે સર્વ જાણેઈ,

જે સર્વ જાણેઈ, સે ઈગ જાણેઈ.

અર્થ—જે એકને જાણે છે, તે સર્વને જાણે છે.
અને જે સર્વને જાણે છે, તે એકને જાણે છે.

ખરેખર જેણે પાતાનું આત્મ સ્વરૂપ યથાર્થપણે
જાણ્યું છે, તેણે સર્વ દ્રવ્યનું સ્વરૂપ જાણ્યું છે, અને
જેણે સર્વ દ્રવ્યનું સ્વરૂપ જાણ્યું છે, તેણે પાત
આત્માનું સ્વરૂપ જાણ્યું છે. કારણ કે જ્યાં સુધી
સુધી આત્માનું સ્વરૂપ જાણ્યું નથી, ત્યાં સુધી
સર્વ દ્રવ્યનું સ્વરૂપ જાણી શકતો નથી. અને

મુખી તેણે સર્વ દ્રવ્યનું સ્વરૂપ જાણ્યું નથી, ત્યાં મુખી
તે આત્માનું સ્વરૂપ પણ જાણી શકતો નથી.
કશું છે કે:—

एको भावः सर्वथा येन दृष्टः

सर्वे भावाः सर्वथा तेन दृष्टाः

सर्वे भावाः सर्वथा येन दृष्टाः

एको भावः सर्वथा तेन दृष्टः

અર્થ—એક પદાર્થ સર્વ પ્રકારે જોણે જોયો છે,
તેણે સર્વ પદાર્થો સર્વ પ્રકારે જોયા છે, અને સર્વ પદાર્થો
જેણે સર્વ પ્રકારે જોયા છે, તેણે એક પદાર્થ સર્વ પ્ર-
કારે જોયો છે.

આમ હોવાથી આત્મ સ્વરૂપને જોણે જાણ્યું છે,
તેણે પાતાના વીર્યત્વાદિ ગુણો જોયા છે. અને જોણે
વીર્યત્વાદિ ગુણો જોયા છે, તેણે પાતાનું આત્મ સ્વરૂપ
જોયું છે. આ વાત મુક્તિ પૂર્વક સિદ્ધ થાય છે, અને
તે એમજ છે.

નાાદ કાળજા ૪૪

તે આત્મ વૈ

એ સ્વરૂપ

સદૃશ દુઃખ

છે.

અનેક ઉપ

? અને તે

જાળવાનો

જા વાસ્ત

તી નથી.

? મહારાજ

સાચ દુઃખ

આત્મ જ્ઞાને તે જો, એમ મન સદહીયે,
આત્મ તત્ત્વ વિચારીએ.

પ્રિય વાચક ! આ વચનામૃતો આપના હૃદય
પર કોનરી રાખશો, અને પુનઃ પુનઃ એને સ્મર-
ણમાં રાખશો. કારણ કે આખા સિદ્ધાંતનું રહસ્ય આ
ગાથામાં મહાત્માએ સમાવ્યું છે, અને સર્વ શાસ્ત્રોના
સાર માત્ર કહી દીધો છે. મારે અન્ય વિકલ્પ જાળમાં
ન પડતાં સત્પુરુષાર્થ કે જેનાથી આત્મ સ્વરૂપની
પ્રાપ્તિ થાય છે, અને અનંત દુઃખનું સ્થાન જે
સસાર તેનો નાશ થાય છે, તથા પરમાર્થની પ્રાપ્તિ
થાય છે, તેવા સત્પુરુષાર્થનું એકાગ્ર ચિત્તે સેવન કરો;
એજ ખરો પુરુષાર્થ છે. અન્ય સર્વે પુરુષાર્થો ભ્રાસ
માત્ર જાળુવા. કારણ કે, જેમ માંઝવાનું જળ જોઈને
મૃગો ભ્રાંતિથી તે તરફ દાડે છે, પણ આખર પ્રાપ્ત
કરી શકતા નથી, તેમ અન્ય પુરુષાર્થો સર્વે તેના જેવાં
જાળુવા. સત્ય શુભ જે આત્મ સ્વરૂપ તે તો સત્પુરુ-
ષાર્થથીજ પ્રાપ્ત થશે, એમ ખાતરીથી માનવું.

શાસ્ત્રકાંડેના પત્ર, અર્થે, તમ અને શ્રીમદ્
 માર પુરુષાર્થો કદા ઉ. તેમાં પમથી બાકીના ત્રં
 પ્રાણ પણ રોકે ઉ. મારે મુખ્ય પત્રજ રોગવા સા
 ઉ, તેજ જાણવા સાચક ઉ, અને તેજ અનુવર્તન કર
 સાચક ઉ. મારે પમની પ્રાપ્તિ કરીને આત્મ-સ્વરૂ
 જાણું, એજ જ્યા પ્રકારના પુરુષાર્થનું રીરો નિ
 મારે પ્રિય વાચકો! મારે આ નિબંધ વાં-
 ડી નેત્ર પુરુષાર્થને મહીમા આપી જાણી રાખવા ઉપ
 રાનુપુરુષાર્થથી આત્મ-સ્વરૂપ જાણવાને ઉત્તુક
 જો. આમ કરેલા તે અવરૂપ તમે જન્મ મરણના
 ક્રમાંથી મુક્ત થઇને શ્રીમદ્ પત્રને પામશો.
 ઉકસે મારી પરમ કૃપાળુ પરમાત્મા પાસે એજ
 ર્થિના ઉ કે, આ નિબંધ મારા માનવ બાંધવોના
 સાધાત્મિક, આધિભૌતિક અને આધિદૈવિક કુઝોને
 રા કરીને પરમાત્મ સ્વરૂપને આપો.
 આનંદ ! આનંદ ! ! આનંદ ! ! !

